

16.01.20233

Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

VNS 13/2022 vp

LAUSUNTO OIKEUDENHOIDON SELONTEOSTA

Kannanotot tiivistetysti

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus pitää oikeudenhoidon selontekoa erittäin hyvänä ja onnistuneena. Selonteossa on hyvin tunnistettu tuomioistuinten ja käräjäoikeuden näkökulmasta arvioituna myös muiden keskeisten oikeudenhoidon toimijoiden ja sidosryhmien toiminnan haasteet. Niin ikään toimintaympäristöön vaikuttavat muutossuunnat on käräjäoikeuden näkemyksen mukaan arvioitu kattavasti ja paikkansapitävästi. Osan tosiasiallisista vaikutuksista on vielä ennen aikaista sanoa.

Käräjäoikeus pitää erittäin myönteisenä, että oikeuslaitoksen tilaan ja resurssipulaan on kiinnitetty vakavaa huomiota. Viimeaikaiset oikeusvaltiota kohtaan Euroopassakin tehdyt hyökkäykset huomioon ottaen oikeuslaitoksen riippumattomuutta ei meillä Suomessakaan voida enää pitää itsestään selvyytenä. Selonteossa todetulla tavalla toimiva oikeuslaitos on oikeusvaltion kulmakivi, jota pitää huoltaa ja ylläpitää. Riittävä resurssointi on keskeinen riippumattomuuden osatekijä.

Selonteolle on ollut selvä tarve. Sitä aiemmat oikeus- tai tuomioistuinlaitosta kokonaisuutena arvioineet selvitykset ovat olleet Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintö vuodelta 2004 ja vuonna 2013 valmistunut Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013–2025. Lukuisat näissä esitetyt kehittämistoimenpiteet on toteutettu. Käräjäoikeus pitää tärkeänä, että oikeusministeriöllä ja Tuomioistuinvirastolla on ajantasainen tilannekuva oikeuslaitoksen tilasta ja pidemmän tähtäimen kehittämistarpeista. Tästä syystä on myönteistä, että vuonna 2022 on valmistunut kaksi näitä tavoitteita toteuttavaa mietintöä; selonteko sekä oikeudenkäytön kehittämissyöryhmän arviomuistio, joiden pohjalta oikeusministeriö on asettamassa jatkovalmistelua varten työryhmää oikeusvaltion takeiden ja oikeuslaitoksen kehittämiseksi. Hyvää pohjaa tälle työlle antaa myös valmistumassa oleva Tuomioistuinlaitoksen strategia, jonka kanssa selonteossa esitetyt tavoitteet ovat linjassa.

Käräjäoikeus yhtyy selonteossa esitettyyn näkemykseen siitä, että oikeudenkäytön suurimpia haasteita tällä hetkellä ovat oikeudenkäyntien pitkä kesto ja kalleus. Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan suurimpana yksittäisenä syynä pitkiin kestoihin on määrärahojen riittämättömyys ja siitä aiheutuva henkilöstön liian vähäinen määrä alati monimutkaistuviin tehtäviin nähden. Henkilöstön liian vähäinen määrä on johtanut ruuhkautumisiin ja henkilöstön ylikuormittumiseen. Oikeudenkäyntien pitkät kestot lisäävät oikeudenkäyntikuluja. Oikeudenkäyntien kalleuteen on kuitenkin muitakin syitä, jotka ilmenevät selosteista sekä erikseen oikeudenkäyntikuluista tehdyistä erillisselvityksistä.

Riittämätön perusrahoitus sitä paikanneine lisärahoituksineen ei mahdollista tuomioistuinten toiminnan pitempiaikaista suunnittelua ja kehittämistä. Toiminta on ennakoimatonta ja poukkoilevaa, kun rahoitus on tiedossa vain vuodeksi eteenpäin ja se muuttuu vuosittain eri suuntiin. Tiedon saaminen seuraavan vuoden rahoituksesta vasta lokakuussa pidetyissä tulosneuvotteluissa vaikeuttaa vuosittaistakin suunnittelua.

Riittämättömän rahoituksen jakaminen tuomioistuinten kesken on myös haastavaa ja pääkaupunkiseudun näkökulmasta näyttää, että ainakin pääkaupunkiseudun käräjäoikeudet ja hovioikeus ovat jääneet kasvaneine työmäärineen erityisen vajaiksi resurssienjaossa.

Perusrahoituksen riittämisen lisäksi tuomioistuinten haasteena näyttäytyvät toimivat, turvalliset ja luottamusta herättävät toimitilat sekä tietojärjestelmät. Myös näihin liittyvät ongelmat on selonteossa havaittu ansiokkaasti. Erityisen hyvänä käräjäoikeus pitää sitä, että tietojärjestelmäkehityksen vaikeudet ja erityisesti AIPA-järjestelmän keskeneräisyys on tunnustettu ja selonteossa ehdotetaan rahoitustoimenpiteitä näiden järjestelmien kehittämiseen toimiviksi. Toimiakseen tehokkaasti ja palvellakseen kansalaisia paremmin, oikeuslaitos tarvitsee tuekseen modernit, helppokäyttöiset ja toimintavarmat tekniset järjestelmät. Myös tekoälyn ja automatisoinnin mahdollisuudet on selonteossa todetulla tavalla syytä selvittää.

Käräjäoikeus kannattaa selonteossa esitettyjä toimenpide-ehdotuksia. Erityisen tärkeänä pidämme sitä, että toimenpide-ehdotusten suunnitteluun, toteuttamiseen ja seurantaan osoitetaan riittävästi aikaa ja resursseja. Selonteossa on monista aiemmista tuomioistuinlaitosta koskeneista uudistuksista poiketen ilahduttavasti tunnistettu se, että toiminnan kehittämistä ei voida toteuttaa ilman lisäpanostuksia.

Seuraavaksi esitämme joitakin yksityiskohtaisia huomioita selonteossa esitetyistä oikeudenhoidon tavoitteista ja toimenpide-ehdotuksista. Näkökulmamme keskittyy luonnollisesti käräjäoikeuksien toiminnan kannalta keskeisiin ehdotuksiin. Lisäksi pyrimme tuomaan esiin, miten selonteossa kuvatut haasteet ovat käytännössä vaikuttaneet Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden toimintaan viime vuosina. Toivoimme, että nämä kokemukset osaltaan tuovat esiin, kuinka tärkeää oikeuslaitoksen suunnitelmallinen, pitkäjänteinen ja riittävästi resursoitu kehittäminen on.

Yksityiskohtaisia huomioita oikeudenhoidon tavoitteista ja toimintaedellytyksistä

Riittävä resursointi ja keskushallinnon tuki

Edellä jo todetusti käräjäoikeus yhtyy selonteossa esitettyyn näkemykseen siitä, että oikeudenhoidon resurssivaje on vakava ja siihen on puututtava viipymättä. Käräjäoikeus pitää selonteossa esitettyä arviota koko oikeudenhoidon vaatimasta 90 miljoonan lisärahoitustarpeesta oikeansuuntaisena. Tämä on linjassa myös sen kanssa, mitä Tuomioistuinvirasto on aiemmin esittänyt. Sen mukaan tuomioistuinlaitoksen vuosittainen perusrahoitus edellyttää 40 miljoonan euron korotusta. Myös ehdotukset oikeuslaitoksen henkilöstön määrän lisäämisestä ja vakinaisuudesta ovat kannatettavia. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan tämä edellyttää nimenomaa pysyvän rahoituksen tason korottamista. Nykyinen määräaikaisiin resursseihin pohjautuva järjestely ei ole kestävällä pohjalla ja johtaa selonteossa esitettyihin haasteisiin erityisesti henkilöstön pysyvyydessä. Lisäksi se on käräjäoikeuden johtamisen kannalta erittäin haastava. Ylipäätään nykyinen tulosohjausjärjestelmä ei mahdollista pitkäjänteistä resurssienjakoa tai henkilöstösuunnittelua käräjäoikeuden sisällä.

Käräjäoikeus yhtyy selonteossa esitettyihin toimintaedellytyksiin vaikuttaviin haasteisiin. Haluamme kiinnittää erityistä huomiota rakenneuudistusten ja muiden kehittämishankkeiden toteuttamiseen ja niiden vaatimaan tukeen keskushallinnolta, sillä Itä-Uudenmaan käräjäoikeudella on tästä usean vuoden omakohtainen kokemus. Olemme vuoden 2019 rakenneuudistuksessa perustettu tuomioistuin, joka on yhdistetty neljästä pienemmästä yksiköstä. Kooltamme olemme asiamäärältämme Suomen suurin, eli jopa Helsingin käräjäoikeuttakin suurempi johtuen meille keskitetyistä summaarisista riita-asioista, ja tuomiopiiriltämme sekä henkilöstömäärältämme maan toiseksi suurin tuomioistuin. Vuonna 2023 meillä työskentelee 211 henkilötyövuotta.

Olemme nyt yli neljän vuoden ajan panneet täytöntöön Suomen tuomioistuinlaitoksen historian suurinta fuusiota. Se on edellyttänyt meiltä mm. virkarakenteen ja organisaation muuttamista ja tarkistamista useampaan kertaan, useisiin päällekkäisiin toimitilahankkeisiin osallistumista, toimipaikkojen remontteja ja niihin liittyviä muuttoja sekä meille liian ahtaissa ja puutteellisissa väistötiloissa toimimista. Lisäksi kaiken aikaa on täytynyt yhtenäistää työnkuluja ja rakentaa uutta identiteettiä ja toimintakulttuuria.

Olemme ensimmäisten tuomioistuinten joukossa luoneet käräjäoikeudelle strategian ja toimeenpanosuunnitelman sekä jatkuvan toiminnan seurannan järjestelmän, jonka avulla pyrimme ennakoidusti, suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti arvioimaan toimintaamme ja sopeutumaan toimintaympäristön muutokseen. Olemme luoneet tuomioistuinten mittapuulla erittäin modernin perehdytysohjelman, uudistaneet virkarakennettamme ja kaikin meidän toimivallassamme olevin keinoin pyrkineet kehittämään kansliahenkilöstömme urapolkuja ja palkkausta.

Kaiken tämän kehittämisen olemme joutuneet tekemään lainkäyttötyön ohella ilman, että meille olisi annettu siihen tilapäisiä lisäresursseja. Oma kokemuksemme on, että meille on annettu käräjäoikeuksien yhdistämisestä tehtävänanto, mutta mitään muuta tukea ei siihen ole keskushallinnosta tullut, vaikka jokaisen pitäisi ymmärtää, että saamamme tehtävä on itsessään valtava, omia resursseja vaativa urakka. Uudistaminen ilman siihen annettuja lisäresursseja on hitaampaa ja raskaampaa, mistä syystä henkilökuntamme onkin hyvin kuormittunutta.

Haluammekin tämän oman kokemuksemme perusteella painottaa, että uudistukset ovat usein työläitä ja niiden läpiviemiseen tulisi saada tarvittavat tilapäiset lisäresurssit. Uudistuksia suunniteltaessa nämä reunaehdot uudistuksille tulisi kartoittaa ja tuoda selkeästi esille ja sitten toteutusvaiheessa huolehtia siitä, että uudistuksille on riittävä tuki ja riittävät resurssit. Tämä koskee myös pienempiä uudistuksia kuten keskeisten tietojärjestelmien vaihtamista, käräjäoikeuksien videotallennusta ja niihin perustuvia työnjaon muutoksia.

Kehittämishankkeiden toteuttamiseksi tulisi siis selonteossa todetuin tavoin osoittaa riittävät resurssit, joista voidaan myöhemmin luopua. Näin voidaan odottaa toiminnan tehostumista pidemmällä aikavälillä ilman, että henkilöstö kuormittuu ja uupuu. Tämä on asia, jota käräjäoikeuden näkemyksen mukaan tulisi painottaa tulevaisuuden uudistushankkeissa. Uudistaminen vaatii riittävästi aikaa ja resursseja. On tunnustettava se tosiasia, että muutoksen kohteena olevat virastot tarvitsevat erityistä tukea onnistuakseen. Tehostumista voidaan odottaa vasta joiden vuosien kuluttua uudistuksesta. Sitä ei voida saavuttaa, jos henkilöstö joutuu jatkuvasti työskentelemään jaksamisensa äärirajoilla. Tärkeää on myös, että eri uudistusten vaikutukset tuomioistuimiin esimerkiksi asiamäärien kasvuna selvitetäisiin aiempaa kattavammin.

Ohjausjärjestelmän rakenteelliset haasteet

Oma kokemuksemme siis on, että keskushallinnon eli oikeusministeriön ja sittemmin Tuomioistuinviraston tuki rakenneuudistuksen toteuttamiselle on puuttunut. Tähän on varmasti vaikuttanut se, ettei perusrahoituksen riittämättömyydestä johtuen meille ole ollut osoittaa lisäresursseja eikä rakenneuudistuksen toteuttamiselle ole osoitettu omaa lisärahoitusta!

Ongelmana on resurssivajeen lisäksi ollut *jäykkä tulosohjausjärjestelmä*, joka ei tue toiminnan ennakollista suunnittelua. Tulosneuvottelut käydään käräjäoikeutemme kohdalla perinteisesti lokakuun lopussa. Tämä on aivan liian myöhään, jotta pystyisimme ennakollisesti arvioimaan henkilöstötarpeen ja jatkamaan jo koulutetun määräaikaisen henkilöstön nimityksiä seuraavalle vuodelle. Työntekijät haluavat vakautta elämäänsä ja moni määräaikainen alkaa jo alkusyksystä hakeutumaan muihin tehtäviin, mikäli jatkoonimitystä ei kuulu. Isona tuomioistuimena meillä on muita selvästi paremmat mahdollisuudet tehdä ennakollisia ratkaisuja, mutta *henkilöstön nykyistä parempaan pysyvyyteen voitaisiin päästä, mikäli resurssit voitaisiin edes osittain vahvistaa nykyistä aiemmin tai esimerkiksi vuotta pidemmäksi ajaksi kerrallaan.*

Toisena suurena haasteena on ollut kansliahenkilöstöä koskeva tarkentava *virkaehtosopimus, joka on vanhentunut, jäykkä ja jäänyt palkkatasoltaan jälkeen* muista vastaavista valtion tehtävistä. Se on erittäin huonosti sovellettavissa kaltaiseemme muutostuomioistuimeen, joka on perustettu sopimuksen voimaantulon jälkeen. Se ei tunnista virkarakenteemme tarpeita. Tuomioistuinten riippumattomuuden kannalta ylipäätään voidaan pitää hankalana asetelmaa, jossa oikeusministeriön yhteydessä toimiva sen hallinnonalan virastojen järjestöedustajista koostuva arviointiryhmä voi päättää, minkälaisia kansliahenkilöstön virkoja kussakin tuomioistuimessa on. Tuomioistuinten toiminnan tuloksellisuudesta vastaa päällikkötuomari, jolla tulisi olla valta ratkaista virastonsa virkarakenne käytettävissä olevien määrärahojen puitteissa. *Virkaehtosopimusjärjestelmää tulisi siis uudistaa ja käräjäoikeus pitää hyvänä, että sitä koskevia uudistuksia on vireillä niin kansliahenkilöstön kuin tuomareidenkin osalta.*

Henkilöstön vaihtuvuus

Henkilöstön tyytymättömyys on koko yhdistämisprojektimme ajan ollut varsin suurta. Olemme menettäneet paljon kokenutta henkilöstöä jo yksinomaan pidentyneiden työmatkojen vuoksi. Esimerkiksi moni kokeneista ruotsinkielentaitoisista Porvoon sihteereistämme työllistyi valtiolle muihin tehtäviin lähempänä asuinpaikkaansa. Tunnistamme siten myös selonteossa esiin tuodut haasteet *osaavan ruotsinkielisen henkilöstön rekrytoinnissa ja palveluiden tarjonnassa*. Ruotsinkielisiä tuomareita ja haastemiehiä meillä onneksi on edelleen riittävästi, mutta ruotsinkielisistä kärjäsihteereistä meillä on vajetta.

Yhdistämisprojektistamme riippumaton syy kärjäsihteereiden suurelle vaihtuvuudelle on se, että *työn vaativuus ja palkkaus eivät kohtaa*. Kärjäsihteereitämme on koko ajan siirtynyt valtion sisällä paremmin palkattuihin ja usein vähemmän vaativiin tehtäviin. Työhyvinvointikyselyjen perusteella myös tuomarit ovat tyytymättömiä palkkaansa, mutta he sentään eivät ole hakeutuneet valtiolla tuomioistuinten ulkopuolelle. Tuomareitamme on kuitenkin hakeutunut huomattava määrä muihin tuomioistuimiin tyytymättöminä väistötiloihimme ja niiden sijaintiin sekä meillä vallitsevaan työrasitukseen. Haastemiesten osalta ongelmallisena on valtakunnallisesti vaihteleva palkkataso. On hyvä, että myös palkkatasoon on selonteossa kiinnitetty huomiota.

Vaihtuvuus sihteereissämme on ollut 30 %:n luokkaa vuosittain, mikä tarkoittaa noin 110 hengen sihteeristössämme reilun 30 hengen vaihtuvuutta joka vuosi. Tämä tarkoittaa jatkuvaa rekrytointia, uusien työntekijöiden jatkuvaa perehdytystä, ja muille työntekijöille toistuvaa toisten töiden paikkaamista. Selonteossa on hyvin tunnistettu se, miten tällainen tilanne kuormittaa kokeneita työntekijöitä ja haastaa toimintaa. Näin suuri vaihtuvuus tarkoittaa käytännössä sitä, että toimimme jatkuvasti vajaalla resurssilla, vaikka meillä olisi kaikki virat täynnä. Uusi kärjäsihteeri on kaksi ensimmäistä kuukautta ns. "nollaresurssia" – oikeastaan "miinusresurssia", koska vasta opettelee asioita ja oppimiseen tarvitsee perehdyttäjää. Tänä

aikana muut hoitavat hänen sekä perehdyttäjän töitä. Ylikuormitus on johtanut meillä sairauspoissaoloihin, joiden määrä on erityisesti käräjäsihteereissä hälyttävä. Tästäkään huolimatta lisäresursseja ei ole pyynnöstämme huolimatta voitu meille osoittaa.

Tuomarikunnassamme vuosittainen vaihtuvuus on ollut vajaan 20 %:n luokkaa, mikä tarkoittaa noin 55 hengen tuomaristossamme vajaan 10 hengen vaihtuvuutta joka vuosi. Pääkaupunkiseudulla uusien tuomarien rekrytoiminen on haastavaa, kun asessori- ja esittelijäjärjestelmät eivät tuota alueen suurta tarvetta vastaavaa määrää uutta osaavaa työvoimaa. Uudet asessori- ja esittelijäjärjestelmien ulkopuolelta tuomareiksi palkattavat tulevat usein vähemmällä lainkäytön osaamisella meille. Heiltä ei voi siksi alussa vaatia vaativimpien asioiden käsittelemistä eikä samaa työtehoakaan kuin poislähteneillä on ollut, mikä samoin kuin vaihtuvuuden tuomat katkot työnteossa ylipäättään näkyvät tehokkuutemme laskuna. Tehokuutta laskee myös vaihtuvuudesta johtuva uusien käräjäsihteerien alkuun alempi osaamisen taso tuomarien avustamisessa.

Toimitilat ja tietojärjestelmät

Kuten selonteossa on hyvin tuotu esiin, *osa oikeuslaitoksen riippumattomuutta ja sitä kohtaan tunnettua luottamusta ovat myös toimitilat*. Tuomioistuimen toimitilan tulee olla paitsi toimiva, myös ulkoisilta puitteiltaan riittävästi arvostusta herättävä. Riippumattomuuden kannalta on tärkeintä, että kansalainen tietää asioivansa tuomioistuimessa. Tähän on kiinnitettävä huomiota erityisesti useiden oikeushallinnon toimijoiden yhteisissä oikeustaloissa.

Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden vantaan kanslia on toiminut väistötiloissa 1.3.2020 lukien eli kohta kolme vuotta. Hyvinkään kanslian ja Porvoon istuntopaikan tilat on remontoitu ja tiivistetty käyttöömme. Ne ovat hyvät ja tarpeitamme vastaavat. Myös Vantaan kanslian tilat ovat väistötiloiksi jopa erinomaiset. Niiden haasteena on kuitenkin istuntosalien riittämätön määrä ja pieni koko, yleisötilojen yleinen ahtaus sekä tilojen alempi turvallisuus. Toimistotilamme ovat aivan täynnä emmekä käytännössä edes pystyisi sijoittamaan tiloihimme lisähenkilöstöä, vaikka määrärahoja sitä varten saisimmekin.

Varsinainen oikeustalomme sijaitsee Tikkurilassa Kielotiellä, jonka saneeraushanke on ollut jäissä kaksi vuotta odottaen valtioneuvoston rahoituspäätöstä. Tila on koko tämän ajan ollut tyhjillään ja se maksaa valtiolle. Alun perin remontin piti valmistua vuonna 2024. Tällä hetkellä, mikäli saamme nyt keväällä 2023 myönteisen rahoituspäätöksen, arvio on vuonna 2026.

Toimitiloistamme johtuen menetämme jatkuvasti henkilöstöä myös muihin lähiseudun tuomioistuihin. Emme pysty kilpailemaan Länsi-Uudenmaan uuden oikeustalon tai Helsingin käräjäoikeuden upean tilan kanssa. Näkökulmastamme tilanne näyttäytyy kannaltamme hyvin erikoiselta: on päätetty toteuttaa iso rakenneuudistus, mutta sen vaatimiin

toimitilapanostuksiin ei ole valtioneuvoston tasolla kuitenkaan sitouduttu tai ainakaan sille suunnitellussa aikataulussa. Valtion budjetin tasolla kyse on hyvin pienestä rahamäärästä, mutta itse käräjäoikeudelle odottelusta aiheutuu huomattavia vaikeuksia. Uudistusten pitkäjänteisen läpiviennin tärkeys tuntuu tässäkin unohtuneen.

Järjestelmien osalta yhdymme selonteossa esitettyyn havaintoon siitä, että *järjestelmäkehitystä tulee jatkaa ja sillä tulee pyrkiä tavoittelemaan myös nykyistä parempaa palvelua kansalaisille*. Ennen kaikkea järjestelmien tulisi palvella myös työntekijöitämme eli olla nykyistä helppokäyttöisempiä ja tukea toimintaa. Selonteossa esiintuotua resurssitarvetta 15 miljoonalla eurolla vuoteen 2030 mennessä vähentävää tuottavuuspotentiaalia ei käräjäoikeuden näkemyksen mukaan ole mahdollista saavuttaa ellei AIPA:n toimintaa saada merkittävästi nykyisestä tehostettua ja käytettävyyttä parannettua. Erityinen puute on, että siitä puuttuu vielä kokonaan asiakasportaali. Nyt asiat tulevat käräjäoikeuteen sähköpostilla tai paperipostilla ja käräjäoikeus kirjaa asioiden ja asiakkaiden tiedot järjestelmään ja skannaa paperipostin tai muokkaa sähköpostista oikeanlaiset tiedostot asian kohdalle järjestelmään tallennettaviksi. Tällainen tuntuu nykyaikana melkoisen vanhanaikaiselta ja tarpeettomalta työvaiheelta, kun suurin osa asiakkaistammekin on tottunut jo esim. erilaisia lippuja sähköisesti tilatessaan tai verottajalla asioidessaan täyttämään järjestelmiin omat tietonsa sekä asiansa tiedot ja liittämään tarvittavat liitteensä järjestelmän vaatimassa muodossa järjestelmään.

Yksityiskohtaisia huomioita toimenpide-ehdotuksista

Oikeudenhoidon resurssien varmistaminen

Edellä on tuotu esiin huomioita liittyen selonteossa esitettyihin ehdotuksiin koskien oikeudenhoidon varmistamista. Käräjäoikeus pitää niitä hyvinä, eikä niihin ole erityistä huomautettavaa.

Sisäisten rakenteiden ja prosessien tehostaminen

Käräjäoikeus kannattaa rakenteita ja prosesseja koskevia toimenpide-ehdotuksia. Kuten edellä on jo tuotu esiin, riittävien lainvalmisteluresurssien lisäksi huomiota tulisi kiinnittää siihen, että hallituksen esitysten mahdolliset vaikutukset tuomioistuimiin arvioidaan riittävällä tasolla.

Käräjäoikeus pitää hyvänä, että oikeudenkäyntimenettelyä arvioidaan ja selvitetään mahdollisuudet prosessien keventämiseen. Myös lautamiesjärjestelmän arviointi on kannatettavaa, –vähintäänkin siten, että lautamiesten nimitysjärjestelmän riippumattomuus varmistetaan. Huomioon tulee kuitenkin ottaa, että lautamiesjärjestelmän korvaaminen tuomarikokoonpanolla edellyttää lisäresursseja tai yksittäisen tuomarin toimivallan edelleen kasvattamista.

Rikosketjun toiminnan parantamista, resurssoinnin tasaisuutta ja yhteistyön lisäämistä käräjäoikeus pitää erittäin tarpeellisena. Käräjäoikeudella on nykyisellään esimerkiksi haasteita saada syyttäjiltä riittävästi istuntopäiviä,

mikä johtaa käsittelyaikojen pitkittymiseen. Syyttäjien resurssiongelmat heijastuvat lähes viiveettä käräjäoikeuksiin.

Käräjäoikeus pitää muutoinkin hyvänä, että viranomaistyötä kehitetään ja toimintatapoja yhdenmukaistetaan. Tämä koskee myös tietojärjestelmiä. Selonteon toimenpide-ehdotuksessa nro 17 on kiinnitetty huomiota oikeusavun ja velkaneuvonnan toimijoiden järjestelmien rajapintoihin ja tiedonkulun tehostamiseen. Sama tarve koskee myös tuomioistuimia, joiden asianhallintajärjestelmien välille on jo vuosia pyritty saamaan lukuoikeuden takaava rajapinta tässä onnistumatta. Nykyisellään Suomen kaikki 20 käräjäoikeutta käsittelevät samanlaisia asioita ja ratkaisukäytännön yhtenäisyyttä edistäisi se, että ne voisivat etsiä toistensa ratkaisuja yhteisestä tietokannasta. Sama koskee hovioikeuksien ratkaisukäytäntöä, jolla on ohjaava vaikutus käräjäoikeuksien toiminnassa. Toisen tuomioistuimen ratkaisujen etsiminen ei kuitenkaan tällä hetkellä ole mahdollista. Osin esteenä on ollut lainsäädäntö ja toisaalta tekniset ratkaisut. Jokaisella tuomioistuimella on oma asianhallintansa ja saadakseen toisen ratkaisemia tietoja täytyy esittää tietopyyntö. Tietopyyntöön yleensä toki suostutaan, mutta niiden käsittely aiheuttaa lisätyötä verrattuna siihen, että ratkaisut olisivat esimerkiksi teknisen käyttöyhteyden kautta helpommin saatavissa. Myös muiden tuomioistuinten kanssa samaan viranomaisketjuun kuuluvien (esim. poliisi, syyttäjä, oikeusapu- ja edunvalvonta, ulosotto, sosiaalitoimi) välisiä yhteyksiä ja tiedonsaantioikeuksia olisi syytä tarkastella ja kehittää julkisuus- ja tietosuojasäännökset tietysti huomioon ottaen.

Edellä jo kuvatulla tavalla käräjäoikeus pitää tärkeänä, että henkilöstörakennetta voidaan kehittää, mikä edellyttää myös virkaehtosopimusten tarkastelua. Niin ikään osaamisen ja työhyvinvoinnin kehittämiseen tähtäävät ehdotukset ovat kannatettavia. Näitä koskevassa toimenpide-ehdotuksessa nro 19 on nostettu esiin myös tuomioistuinharjoittelu ja sen kehittäminen. Käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että nykyiseen hakumenettelyyn liittyy ongelmia, jotka käsityksemme mukaan edellyttäisivät lainsäädännön tarkistamista. Nämä liittyvät erityisesti käräjänotaariksi nimitettyjen harjoittelupaikan peruutuksiin, joita tulee paljon ja jotka tulevat vieläpä usein hyvin lyhyellä varoitusajalla, sekä korvaajien valintaan. Käräjänotaareille pitäisi myös asettaa muutaman kuukauden koeaika, jona aikana tehtävään kykenemättömän työsuhteen voisi purkaa yksinkertaisella menettelyllä. Käräjänotaareiden palkkaa tulisi kehittää ja nostaa vähintään valmistuneen lakimiehen suosituspalkan tasolle. Tämä voisi osaltaan myös vähentää peruutuksia ja lisätä tuomarin uran houkuttelevuutta.

Edelleen käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että myös *asesessorijärjestelmää tulisi kehittää nykyisestä lisäämällä asesessorien määrää*. Näin voitaisiin lieventää tuomareiden rekrytointiin liittyviä haasteita. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla kolme käräjäoikeutta, hallinto-oikeus, hovioikeus, erityistuomioistuimet sekä korkeimmat oikeudet kilpailevat osin samasta lakimieskunnasta. Aiemmin hovioikeuden esittelijöitä riitti hyvin kaikkien käräjäoikeuksien tarpeisiin tuomareiksi. Aseessorijärjestelmän myötä

esittelijöiden määrää vähennettiin, mutta asessoreja ei lisätty vastaavasti. Helsingin hovioikeuden tuottama asessorimäärä ei nykyisellään riitä Uudenmaan kärjäoikeuksien tarpeisiin. Asessorien koulutusjärjestelmä sinänsä on toimiva ja koulutus laadukasta.

Oikeuspalvelujen saatavuuden ja asiakaspalvelujen parantaminen

Kärjäoikeus pitää oikeuspalveluiden kehittämistä koskevia ehdotuksia kannatettavina. Erityisesti sähköisten palveluiden kehittämiseen tulisi panostaa. Asiakkaiden tulisi voida itse laittaa asiansa vireille ja myös seurata sen etenemistä modernissa sähköisessä järjestelmässä.

Yksittäisenä asiakaspalveluun liittyvänä huomiona kärjäoikeus tuo esiin tietopalveluun liittyvät kysymykset, joihin on selonteossa viitattu pääosin vain Oikeusrekisterikeskusta koskien. Kärjäoikeuksille osoitettujen asiakirjatilausten ja tietopyyntöjen määrät ovat viime vuosina kasvaneet merkittävästi. Tietosuojalainsäädäntö on lisännyt niiden vaikeusastetta erityisesti, koska julkisuus- ja tietosuojasäätely on osittain erittäin vaikeasti tulkittavaa. Tämä on johtanut siihen, että luovutuskäytännöt vaihtelevat valtakunnallisesti, mikä ei ole tyydyttävää kansalaisten näkökulmasta. Myös tuomioistuinten työmäärä on lisääntynyt. *Perusteltua voisi olla selvittää ensinnäkin lainsäädännön selkiyttämistarpeet ja toiseksi arvioida, voisiko tuomioistuinten tietopalvelua keskittää esimerkiksi Oikeusrekisterikeskukselle.*

Itä-Uudenmaan kärjäoikeus

Timo Heikkinen

Laamanni

Jennimari Huovinen

Hallintojohtaja

